

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
ВІДДІЛ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ імені О. Я. САВЧЕНКО
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ПАВЛА ТИЧІНИ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ
ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ЛАБОРАТОРІЯ
ПСИХОДИДАКТИКИ імені Я. А. КОМЕНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
БРЕСТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БРДУ імені О. С. ПУШКІНА (БІЛОРУСЬ)
ВИЩА ШКОЛА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ імені Я. А. КОМЕНСЬКОГО У М. ЛЕШНО (ПОЛЬЩА)
ДЗО «ГРОДНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ» (БІЛОРУСЬ)
ПУБЛІЧНИЙ ІНСТИТУТ «ТРАКАЙСЬКИЙ ЦЕНТР ПРОСВІТИ» (ЛИТВА)
ТРАКАЙСЬКИЙ ЦЕНТР РОЗВИТКУ ДОРОСЛИХ (ЛИТВА)

***ВІСНИК ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-
ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ПСИХОДИДАКТИКИ
ІМЕНІ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО***

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ**

Випуск 1 (24)

Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Умань, 20–21 травня 2021 року)

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
© Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР ТА ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ЗБІРНИК:

Осадченко Інна – д. пед. н., професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Демченко Ірина – д. пед. н., проф., проф. кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Івлева Надія – к. пед. н., доц. Казахського національного педагогічного університету імені Абая.

Коберник Олександр – д. пед. н., проф., зав. кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Кравченко Оксана – д. пед. н., проф., декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Лякішева Анна – д. пед. н., проф. кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Максимук Лариса – к. пед. н., доц. кафедри іноземних мов Брестського державного університету імені О. С. Пушкіна.

Сергейко Світлана – к. пед. н., доц., ректор ДЗ «Гродненський обласний інститут розвитку освіти».

Тарантей Віктор – д. пед. н., проф., зав. каф. педагогіки та соціальної роботи ДЗ «Гродненський державний університет імені Янки Купали».

Тарантей Лариса – к. пед. н., доц., декан ДЗ «Гродненський обласний інститут розвитку освіти».

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Штефан Людмила – д. пед. н., проф., завідувач кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.

Данилюк Оксана – к. філол. н., доц. кафедри теорії та методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

ТЕХНІЧНИЙ РЕДАКТОР:

Пишина Наталія – лаборант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку вченими радами факультету соціальної та психологічної освіти (протокол № 16 від 03.06.2021 р.) та факультету дошкільної та спеціальної освіти (протокол № 11 від 26.05.2021 р.) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Мова видання: українська, російська, польська, англійська, китайська

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія KB №19704 – 9504P від 21.12.2012 р.

Вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. В53 Вип. 2(22): *Сучасні проблеми обдарованості особистості*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 20–21 трав. 2021 р.) / МОН України, НАПН України, Ін-т педагогіки [та ін.]; [редкол.: Осадченко І. (голов. ред. та відп. за вип.), Демченко І., Івлева Н. [та ін.]. Умань: Візаві, 2021. 148 с.

До збірника увійшли матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми обдарованості особистості». Основна тематика представлених доповідей відповідає напрямам роботи конференції: історичні, порівняльні аспекти та методологія дослідження проблеми обдарованості особистості; дидактичне, виховне та психологічне забезпечення формування обдарованої особистості у закладах дошкільної, загальної середньої, вищої та післядипломної освіти на засадах традиційного, інклюзивного та інтегрованого підходів; сучасні педагогічні технології та діяльність соціально-психологічної служби у контексті формування обдарованої особистості; інклюзивний підхід до формування обдарованої особистості та інші напрями сучасних досліджень у контексті модернізації освітнього середовища.

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
© Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

ЗМІСТ

<i>Авраменко Дмитро, Авраменко Оксана.</i> Дослідження проблеми обдарованості особистості вітчизняними та закордонними науковцями	5
<i>Андрющенко Тетяна.</i> Інноваційна компетентність педагога – передумова розвитку обдарованості особистості	11
<i>Безлюдна Наталія.</i> Організація освітнього середовища розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи	18
<i>Бойченко Валентина.</i> Умови формування педагогічного мислення майбутніх учителів у процесі професійної підготовки	23
<i>Бурак Валентина.</i> Професійна підготовка майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи в контексті реформи освіти та науки	28
<i>Бялик Оксана.</i> Портфоліо викладача закладу вищої освіти – об’єктивна необхідність сьогодення	33
<i>Вашуленко Оксана.</i> Сучасна технологія розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання	36
<i>Габінська Алла (Габинская Алла).</i> Нові задачі освіти в епоху Постсучасності (Новые задачи образования в эпоху Постсовременности) ..	42
<i>Гаврилюк Світлана.</i> Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку	48
<i>Джалалов Я. С., Мамедов З. З., Абдуллаєв С. С. (Джалалов Я. С., Мамедов З. З., Абдуллаєв С. С.)</i> Дії борця, який атакує, при захисті від переворотів накатом у греко-римській боротьбі (Действия атакуемого борца при защите от переворотов накатом в греко-римской борьбе)	53
<i>Дудник Наталка.</i> Портфоліо як засіб формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти	57
<i>Дука Тетяна.</i> Розвиток інтелектуальної обдарованості дітей старшого дошкільного віку	62
<i>Журавко Тетяна.</i> Логічні блоки Дьенеша у математичному розвитку дошкільника	68
<i>Ищенко Людмила.</i> Розвиток дитячої обдарованості як психолого-педагогічна проблема	72
<i>Карнаух Леся.</i> Психолого-педагогічні засади розвитку дитячої обдарованості	77
<i>Кравчук Неля.</i> Проблеми діагностики дитячої обдарованості у закладах дошкільної освіти	83
<i>Кудла Марія.</i> Система цінностей як прояв власного ставлення особистості до оточуючого світу	89
<i>Павлова Тетяна.</i> Педагогічна підтримка обдарованості молодшого школяра	93
<i>Пархета Любов.</i> Методика проведення літературної дискусії	98
<i>Петрук Оксана.</i> Версифікація як засіб розвитку мовленнєвих здібностей учнів	103
<i>Підлипняк Ірина.</i> Проектна театралізована діяльність як засіб формування творчих здібностей дошкільників	107

Ремех Тетяна. Формування інноваційної особистості як завдання Нової української школи	112
Рябошанка Олександр, Рябошанка Ольга. Проблема формування читацької культури у дітей молодшого шкільного віку	118
Семчук Світлана. Вплив медіатехнологій на становлення особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти	124
Трофайла Наталія. Роль батьків у вихованні обдарованих дітей	130
Троян Сергій. Інтернет-обчислювальне середовище CoCalc як засіб підтримки інклюзивного навчання обдарованих студентів з фізико-математичних дисциплін	135
Шульга Альона, Білоус Олена. Проблема обдарованості дітей з особливими освітніми потребами	141

Дука Тетяна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
Україна*

Duka Tetiana,
*Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department
of Psychology and Pedagogy of Child Development,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine*

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL GIFTEDNESS OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Abstract. The article analyzes various concepts of giftedness, summarizes the scientific achievements of Ukrainian and foreign scientists on the development of giftedness, clarifies the specific features of intellectually gifted children, identifies early manifestations of giftedness of children, reveals the essence of giftedness in socio-pedagogical aspects. An important characteristic of giftedness is creativity - the ability to be creative. According to psychological research, the basis of giftedness is the inherent creative potential, which develops throughout a person's life.

Keywords: giftedness, intellectual giftedness, children of senior preschool age, development of intellectual giftedness.

Формувати обдаровану дитину необхідно вже в дошкільній ланці освіти, адже чим швидше розпочати роботу щодо створення умов для розвитку обдарованості, тим вища її ефективність. Інтелектуально обдаровані діти – це ті особистості, які вирізняються з-поміж інших дітей поведінкою, спілкуванням, інтенсивним розвитком психічних процесів, специфічними особливостями; володіння абсолютним порогом чутливості; відповідальність; самокритичність; прагнення до добра, справедливості, правди, інтенсивним фізичним розвитком; домінуванням пізнавальної мотивації та дослідницької активності.

Видатний український філософ, педагог і просвітител Г. Сковорода найважливішим завданням виховання вважав розвиток у дитини інтелекту, здібностей, задатків та акцентував увагу на тому, що педагогічний процес доцільно будувати відповідно до природних

особливостей дітей. Людей треба спонукати до тієї чи іншої діяльності залежно від їх здібностей та інтересів, а не від становища в суспільстві [3].

Цінний внесок у розробку проблеми обдарованості дітей зробив науковець Дж. Гілфорд. Він виділив творчу та інтелектуальну концепцію обдарованості. Творчість, на його думку, природний процес, що породжується потребою людства у подоланні напруження, яке виникає в незавершеній чи невизначеній ситуації. В його основі лежить дивергентне мислення, у той час як в основі інтелектуальної обдарованості особистості полягає конвергентне мислення.

Концепція структури інтелекту американського психолога «SOI» (Structure of intellect) є однією із найвідоміших запропонованих моделей, котра в свою чергу, є ефективною для навчання обдарованих дітей [3]. На думку науковця, структура інтелекту виходить із наявності 120 різноманітних розумових здібностей і є чудовим підґрунтям для розробки програм як для діагностики мислення, так і для визначення концентрації того, що підлягає цілеспрямованому розвитку [3].

З'ясовано, що думати людина починає тоді, коли у неї виникає необхідність щось зрозуміти. Таким чином, мислення починається із проблеми, питання, здивування або протиріччя. Цією проблемною ситуацією визначається залучення особистості до процесу мислення.

Дж. Гілфорд виділив кілька загальних фундаментальних основ для багаточисленних чинників інтелекту і на цьому класифікує їх, виділяючи три основні способи об'єднання інтелектуальних чинників, які включають п'ять операцій, чотири види змісту та шість типів продуктів мислення [3].

Отже, використовуючи модель Дж. Гілфорда «SOI» педагог має можливість стимулювати розвиток різноманітних інтелектуальних здібностей дітей старшого дошкільного віку, включаючи конвергентне, дивергентне і критичне мислення. Зазначена модель може застосовуватися, наприклад, у програмах із розвитку таланту та творчих здібностей дітей.

Розкриваючи суть обдарованості в соціально-педагогічному аспекті, слід зазначити, що обдаровані діти характеризуються як такі, що досить рано проявляють здібності й нахили до певних видів діяльності. Маючи високий рівень здібностей, такі діти можуть

досягати високих результатів у певних видах діяльності, якщо для них будуть створені відповідні умови [3].

Обдарована дитина – дитина, яка вирізняється яскравими, очевидними, інколи визначними досягненнями або має внутрішні задатки для таких досягнень у певному виді діяльності [4].

До ранніх виявів обдарованості дитини належать: потужна енергійність, значна фізична, розумова і пізнавальна активність; порівняно низькі втомлюваність і потреба у відпочинку; раннє навчання ходьби та інших рухів; інтенсивний розвиток мовлення; допитливість, прагнення до експериментування; легке і швидке засвоєння та використання нової інформації [2].

Важливою характеристикою обдарованості є креативність – здатність до творчості. Згідно із психологічними дослідженнями основою обдарованості є закладений від народження творчий потенціал, який розвивається впродовж усього життя людини. Він не залежить безпосередньо від рівня розумових здібностей, оскільки діти з високим рівнем інтелектуального розвитку іноді володіють незначним творчим потенціалом [1].

У дошкільному віці виявляється спеціальна обдарованість, ознаками якої є особливі здібності до певного виду діяльності. Як правило, здібності поділяють на загальні і спеціальні.

Загальні здібності (пізнавальні і практичні): спостережливість, творча уява, добра пам'ять є важливими для багатьох видів діяльності. Спеціальні здібності відіграють важливу роль у конкретних видах діяльності: музичній, художній, літературній [2].

Дошкільне дитинство створює сприятливі умови для формування спеціальних здібностей. Дуже рано починають розвиватися музичні здібності, які є досить багатогранними. До них належать здібності сприймати музику, відчувати виразність, безпосередньо й емоційно відгукуватися на неї, оцінювати красиве в музиці і русі, ритмічну виразність, виявляти музичний смак у межах можливостей цього віку. Особливої уваги заслуговує здатність дітей виразно, невимушено, ритмічно рухатися під музику.

У закладах дошкільної освіти для виховання обдарованих дітей необхідно використовувати індивідуальні програми з урахуванням особливостей дітей, їхніх нахилів та інтересів. Ці програми мають відображати міждисциплінарний, розвивальний характер навчання, головні ідеї пізнання, а не сукупність конкретних фактів; сприяти розвитку різних типів мислення, дослідницьких умінь, навичок

самоорганізованості; удосконалювати засоби спілкування і взаємодії з людьми.

Якщо у малюка проявляються інтелектуальні чи математичні, моторні або образотворчі здібності тощо, то вихователь має звернути на це увагу батьків, порадити їм, як створити умови для їх розвитку. Наприклад, підібрати індивідуально посилену програму розвитку, відповідну літературу, порадити цілеспрямовано поглиблювати знання дитини, її інтереси [4].

У дошкільному віці обдарована дитина може вражати дорослих високою обізнаністю, кмітливістю, певними успіхами в засвоєнні знань, випереджаючи в цьому своїх ровесників.

Одним із варіантів реалізації зазначеного є науково-педагогічний проект «Інтелект України». Сутність проекту полягає не в насиченні дитини поглибленими знаннями, а у набутті нею, перш за все, необхідних навичок роботи з інформацією, здійснення аналізу, розвитку гнучкого творчого мислення, самоконтролю та самооцінки, швидких реакцій, раціональної організації навчальної праці; розвитку пізнавальних процесів – сприйняття, пам'яті, мислення, уваги й уваги та ін.

Науково-педагогічний проект «Інтелект України» реалізуються у ЗДО на базі державної програми. До проекту розробники пропонують власний навчально-методичний комплект (зошити з друкованою основою, посібники для вихователя), забезпечений комп'ютерною підтримкою (аудіо-, відеозаписами). Діти, які працюють за проектом, мають високий рівень мотивації до навчання, вміють працювати з інформацією [4].

Програму розділу «Розвиток мовлення, пізнавальних процесів дошкільників з елементами навчання грамоти та використання математичного матеріалу» для підготовки дітей дошкільного віку до навчання за освітньою програмою науково-педагогічного проекту «Інтелект України».

Метою розділу є забезпечення наступності у роботі з академічно здібними дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку та створення умов для адаптації дітей до навчання у школі.

Даний розділ є інтегрованим і включає три взаємопов'язані блоки: розвиток мовлення та навчання грамоти; підготовка руки до письма; розвиток пізнавальних процесів і формування початкових математичних знань.

Алгоритмом виконання вправ, поданих у збірці «Подорож до Країни Знань», виконання розвивальних вправ і завдань для дітей дошкільного віку (запропоновані НПП «Інтелект України»).

З метою забезпечення наступності у роботі з академічно здібними дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку та створення умов для адаптації дошкільників до навчання у школі (наук. керівн. проекту І. В. Гавриш) програму «Розвиток мовлення, пізнавальних процесів дошкільників з елементами навчання грамоти та використанням математичного матеріалу» для проектних груп дітей дошкільного віку, що готують дітей до навчання за освітньою програмою науково-педагогічного проекту «Інтелект України». Програма є інтегрованою та включає три взаємопов'язані блоки: розвиток мовлення та навчання грамоти; підготовка руки до письма; розвиток пізнавальних процесів і формування початкових математичних знань.

Основними методами навчання грамоти в проектних групах є аналітико-синтетичний метод і метод цілих слів. Аналітико-синтетичний метод передбачає реалізацію принципу «від звука до букви». Це означає, що діти повинні спочатку навчатись виконувати різні аналітико-синтетичні дії зі звуками мовлення, що є базовим умінням для формування навички читання і письма.

Доцільність застосування методу цілих слів пояснюється необхідністю навчати дітей сприймати графічні образи багатьох добре знайомих слів цілісно, швидко впізнавати їх на основі попереднього досвіду. Таке уміння є обов'язковою умовою достатньо сформованої навички читання. Під час занять у дітей розвивається усне мовлення (уміння слухати-розуміти усні висловлювання, говорити), вони оволодівають початковими уміннями читати.

У підготовці дитини до письма основна увага приділяється формуванню координацію дій рухового і зорового аналізаторів, розвитку дрібної мускулатури руки, засвоєнню дітьми гігієнічних правил, яких слід дотримуватись під час письма. Під час занять діти оволодівають початковими уміннями писати в зошитах з друкованою основою.

Розвиток пізнавальних процесів здійснюється за допомогою науково обґрунтованої системи вправ. У процесі їх виконання у дітей продовжується формування сенсорних умінь, за допомогою яких вони можуть успішно орієнтуватися в навколишньому світі. Значна увага приділяється засвоєнню певних сенсорних еталонів та розвитку

пам'яті, логічного і критичного мислення, інтуїції, уваги, формуванню первинних умінь доказово міркувати і пояснювати свої дії.

Отже, застосування індивідуальної траєкторії навчання в освітньому процесі інтелектуально обдарованих дітей старшого дошкільного віку, сприятиме зросту рівня їхнього інтелектуального потенціалу, а вірно підібрані методи та завдання стимулюватимуть їх до пошукової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Закон України про основні засади державної підтримки обдарованих дітей та молоді України. URL: <http://te.zavantag.com/docs/534/index-8957-1.html> (Дата звернення 20.04.2021 р.).

2. Онацький В. М. Академічна обдарованість та методи її діагностики. *Обдарована дитина*. 2002. № 2. С. 51–56.

3. Сапрунова О. Г. Адаптація інтелектуально обдарованих учнів початкової школи як інтегрована частина процесу ефективного навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2015. Випуск. № 44(97). С. 390–395.

4. Суховірська Л. П. Синергетичні закономірності мислення обдарованих дітей. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*: зб. наук.праць. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип.8. С. 395–402.

References:

1. Zakon Ukrainy pro osnovni zasady derzhavnoi pidtrymky obdarovanykh ditei ta molodi Ukrainy. Retrieved from: <http://te.zavantag.com/docs/534/index-8957-1.html> [in Ukrainian].

2. Onatskyi, V. M. (2002). Akademichna obdarovanist ta metody yii diahnostryky. *Obdarovana dytyna*. 2, 51–56. [in Ukrainian].

3. Saprunova, O. H. (2015). Adaptatsiia intelektualno obdarovanykh uchniv pochatkovoї shkoly yak intehrovana chastyna protsesu efektyvnoho navchannia. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitni y shkolakh*: zb. nauk. pr. Zaporizhzhia: KPU, Vypusk. 44(97), 390–395 [in Ukrainian].

4. Sukhovirska, L. P. (2012). Synerhetychni zakonomirnosti myslennia obdarovanykh ditei. *Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka*: zb. nauk.prats. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny. 8, 395–402 [in Ukrainian].